

- xii. 6580 - 1941. xi. 25. - híres - egyhangú;
" 6699 - 1942. iii. 12. - vegyes - egyhangú;
" 6815 - 1942. vi. 20 - történeti - szobai;

Jászberényben, Kolozsvár m. 1918. január 9-én.
róm. bath.

Avatási átirat: 1100/1941-42

Jogi: „rite” -

rep: vi/21.

... M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYOS ...
... OG- ÉS ALLANTUDOMÁNYI KARA.

1015. 1041/1042

Érk: 1942 évi június hó 8. n.

... 1100/1941-12.

Bizálatra bizálatik :

Dr. Gaendel Silmus

" Raachbach János
professzor uraknak.

Debrecen, 1942 június 9-én.

[Handwritten signature]
e. i. dékdu

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

Deb. 1942. VI. 22.

Esztasnak rom.

Debrecen, 1942. VI. 24.

[Handwritten signature]



A Z A B S O L U T I Z M U S É S A
=====

D I C T A T U R Á K R E L A T I O J A .
=====



Doktori értekezése:

Ifj. R Á C Z P Á L
jogszigorlónak.

Debrecen. 1942.

A 2434



- JACQUES BAINVILLE: Diktátorok. Dante. Bpest.
Ford.Havas József. Évszám-
nélkül.
- OTTLIK LÁSZLÓ: Diktatura és demokrácia.
Pécs. 1929. Társadalom-
tudományi füzetek.
- HALASY-NAGY JÓZSEF: Mai politikai rendszerek.
1940. Franklin társ.
Kultura és tudomány.
- OTTLIK LÁSZLÓ: A politikai rendszerek
története. Magyar Szemle
Társ.Kincsestár. Bp.1940.
- WILL DURANT: A gondolat hősei. Ford.:
Benedek Marczell. Dante.
Bpest. Évszám nélkül.



TARTALOM JEGYZÉK.



	oldal.
I. Bevezetés.	6
II. Az abszolutizmus elméleti igazolása.	10
III. Az abszolút monarchiák kialakítása.	17
IV. Az abszolút monarchiák politikája az egyházakkal szemben. . .	24
V. A társadalmi osztályok helyzete az abszolút monarchiákban. . .	31
VI. Az abszolút monarchiák fajtái...	40
VII. Az állam és a király.	47
VIII. Az abszolút monarchiák bukása.. . . .	50
IX. A mai dictaturák kialakulásának történelmi háttere.	55
X. Az oroszországi proletárdictatura	63
XI. A nemzeti szocialista és fasiszta világnézet.	73
XII. A nemzeti szocialista dictaturák politikája.	80

	oldal:
XIII. Az egyeduralkodó rendszerek célja, eszközei, eredménye:...	90
XIV. A parancsuralkodó rendszerek állami berendezése.	98
XV. Az abszolútizmus hibái.....	110
XVI. Párhuzam a két rendszer: az abszolút monarchia és a modern diktatúra között.	117
 Könyvcimek jegyzéke.	 2
Tartalomjegyzék	3-4



I.

A politikai rendszerek váltakozása két emberi tulajdonságon alapszik:

Az egyik az, hogy az emberek minden rendszerben meg tudják találni az utat egyéni, önző vágyaik kielégítéséhez.

A másik: a felejtés. A múltba merült rendszerek hibáiról, amelyek miatt őseik anynyit küzdöttek, ők már nem vesznek tudomást.

Az előbbi meglévő rendszer kiéléséhez és lezúlléséhez vezet; a másik ebből a kaoszból kivezető utat mutatja meg.

Az egyeduralom, aristokracia, demokracia és ezek különféle kombinációi /: pl. az alkotmányos monarchia:/ emberi alkotások, s tökéletlenek ahhoz, hogy mindennemű emberi gyarlóságnak gátat vessenek.

A mai rossz mindig kellemetlenebb,
mint a tegnapi.

És holnapra már a tegnapi rendszer
feltámad, a mai meghal.

Örök körforgás.- Mintha az emberiség
megkérdezné magától, hogy megérttem-e már erre
a rendszerre.

Mussolini, Hitler dictaturája az új
kor terméke? - Óh nem, Perikles, Caesar és a
különböző koronás monarchák többé-kevésbé ép
így parancsolgattak, mint ők.

Egyesekben egész bizonyos, hogy fel-
merül az a kérdés, hogy nincs-e kifejlődés?
Ezen a téren csak tökéletesítésről lehet be-
szélni, fejlődésről nem. A különböző kormány-
zati rendszerek ugyanis csak külsőségek, eszkö-
zök egyes eszmék megvalósításához. Minden esz-
mekör más államformát kíván meg.

A szabadelvűek köztársaságot alkotnak, az állami politika hivei az összefogás hivei, s egy ember kezébe adnak minden hatalmat.

És az egy ember irányítása alatt, annak parancsára teszik meg mindazt, amit az ország és a nemzet érdekében az az egy ember jónak lát.

Tekintélye az eszme és a rendszer tekintélye.

És az emberek elhiszik, hogy a legjobbat akarja.

Mert ha nem, akkor már a fegyvereké a szó!

Az egyik isteni megbizással s családi hagyományaival okolja meg és támasztja alá uralmát, a másik a nép akaratára hivatkozik.

Ott már szerepel a jog, itt ezt a jogot hiábavalónak, sőt akadálynak tekinti. Csak

akkor szedi elő ezt, ha rendszerét állandósítani akarja halála utáni időkre is.

És ha uralma áldásos, ez sikerül is neki. De ha utódai között már sok gyenge jellemű és tehetségtelen ember jut szerephez: megszorodnak a visszaélések, addigra a szabadság gondolata is befészkel magát a tömegek szívébe, s a korhadttá vált rendszert elseprik.

S hiábavaló volt az első nagy monarchia minden ezirányú lépése, műve nyomtalanul eltűnt.

Szelleme azonban örökké él. Perikles lelke ma Berlinben; Caesaré Rómában ébredt fel álmából.



II.

Az ókortól kezdve napjainkig az egyik legnagyobb problémája a politikának az, hogy vajjon van-e joga az államfőnek abszolutisztikusank vezetni az államot? Hitlerben is felmerült az a kérdés, hogy keresztülviheti-e terveit a nép akarata ellenére is? Ennek a kérdésnek a megoldása azon alapszik, hogy a tömeg nem képes a maga bajait helyesen felismerni s azokra megoldást találni, sokszor pedig az egyes nemzedékek önző vagy téves felfogása a nemzet jövőjét semmisítheti meg /: pél. az "egykezés."/ Ezen hibák orvoslásához bizonyos felsőbbrendűség szükséges, s tekintve az esetleges ellenkezést, csak az erők teljes latba vetésével lehet fellépni. De ki az, akinek joga van ehhez az uralkodáshoz?

Még az ujkorban sem volt vitás,

hogy egyedül a trónon levő dinasztia. Az a család, akinek jogát már a történelem szentesítette, s így nyilvánvalóvá vált, hogy Isten is akarja uralkodásukat. Az abszolút monarchák őszintén hitték, hogy Isten egyetlen egy embernek, egyetlen egy családnak adta a jogot, hogy uralkodjanak a többi emberéken. Őszintén hitték, hogy Istentől származó küldetésük van. S így minden cselekedet az uralkodó ellen egyúttal az Istenség ellen irányuló cselekedet is volt. De ebben a korban általános volt ez a hit, amelyet szinte tételes fogalmazásban állított elénk az 1681-82-iki versaillesi egyházi zsinat egyik mondata XIV. Lajos hatalmára érve: " A szentírás értelmében Istennek áll ellen, aki ellenszegül a hatalomnak."

A korabeli írók közül első nagyként Machiavelli hirdette nem is annyira a

fejedelem jogát az abszolutozmushoz, mint inkább a kötelességét. A nacionalizmus rabja, az Italia unita apostola, s szerintezt a célt másképp elérni, mint korlátlan uralkodással nem is lehet. A fejedelem kezét még az erkölcs, az igazság, a vallás sem kötheti meg.

A fejedelmi abszolútizmust elsőnek Bodin igazolta tisztán elméleti alapon. Igaz, hogy téves logikai következtetéssel, de hatása tagadhatatlan. Összetévesztette az államot annak egyik szervével, a királyi hatalommal. /: Innen ered XIV. Lajos mondása: L'état c'est moi.:/ Már pedig Bodin az állami szuverénitás fejtegetése közben állította, hogy az államhatalom kifelé és befelé is független. Így a király sem a pápa, sem a császár, sem a hűbérurak ellenőrzésének vagy hatalmának nincs alávetve. Az uralkodó hatalmának határt

csak az isteni törvények szabnak.

Hobbes angol bölcsele, az akkori angol belviszályokat és a korabeli, XIV. Lajos Francia országának nagyságát összehasonlítva, az abszolutizmus hive lett. A társadalmi szerződés elméletéből indul ki és azt állítja, hogy azért ruháztak akkor minden hatalmat a fejedelemeire, mert az emberek alapjában véve rosszak, s a közbékét csak egyeduralommal lehet fenntartani. Bár az uralkodót az erkölcs és a természeti törvények korlátozzák.

A felvilágosodás irói szerint természetes és észszerű rend van a világban, s így a babonák tagadói. "Bár az emberi jogok hivei és egész világnézetük a szabadság-eszmén épül fel, de az a nézetük, hogy az ember szabadná csak felvilágosodás által lesz: erre azonban az emberek többségét előbb rá kell ne-

velni s ezt a célt a többség tudatlansága és előítéletei miatt csak diktátori hatalommal lehet megvalósítani." Így Diderot és Voltaire is az abszolút fejedelmi hatalom hívei, mert ettől várták a felvilágosodás eszméinek terjesztését, célkitűzéseinek megvalósítását.

Locke-kal és Montesquieuvel, akik az állami főfunktio /: törvényhozói, végrehajtói, birói hatalom :/ elválasztását hirdették, szembeszálltak Quesnayvel az élén a fiziokraták, akik viszont ezt az államra nézve végzetesnek mondják. Így ők is a fejedelmi abszolútizmus mellett szálltak síkra.

Körülbelül ezekkel az érvekkel támasztották alá a korban az egyeduralmi rendszer létjogosultságát. Az isteni megbizás és a Bodin elmélete mellett a többi mind célszerű ségi okokra hivatkozott. A nemzet és az állam

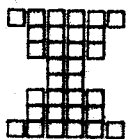
érdeke az abszolutizmus. És ezek igazságát igazolták a XIX. század és a XX. század első évtizedei. Ez a Locke és Montesquieu által megindított demokratikus és liberalis köztársaságok és az alkotmányos monarchiák kora. Körülbelül az ő elveik alapján különválasztották az államfői, törvényhozói és végrehajtói hatalmat. Felállították a felelős minisztériumot és a parlamentet. Hogy mi lett ebből a rendszerből, álljon itt jellemzésül Hitler néhány mondata a "Harcom"-ból: "A parlamentáris berendezkedés a felelőtlenség legbujább talaja."

"A parlamentárizmus hatása nem lehet más, mint destruktív." A világháboru előtti osztrák parlamentbe igen sok szláv képviselő került be, s ezért Ausztriában "a parlamentárizmus megteremtése a német hegemonia megdőltét jelentette." És Hitler nacionalista, bátor,

kezdőményező szellemének - amellyel az új kor politikai eszmevilágát képviseli - valóban nem felel meg ez a rendszer, egész egyénisége diktatorikus. Célszerűségi okokkal magyarázza meg az egyeduralkodó rendszer létjogosultságát. Korunk diktátorainak hatalmi alapja így nem az elmélet, hanem a szükség. Szükséges a diktatura a szociális és nacionalista elvek megvalósításához. A modern diktatura a nemzeti felkészülés eredménye, eltekintve Szovjetország parancsuralkodó rendszerétől. Szükséges a diktatura azért is, mert az élet harcra erősen elfajult. És az alulmaradt, elnyomott néptömegek akarják ezt a kormányzási formát. Szükséges a diktatura azért is, mert az eszméket meg kell valósítani akkor is, ha a nép többsége nem is ismerné fel annak igazát.

Még az abszolútizmusok ellensé-

gei is elismerik, hogy az bizonyos esetekben, korban szükséges rossz. Némely kor vezetőeszméje /: vallás, liberalizmus :/ keretén belül vívott harcok annyira elfajulhatnak, hogy a küzdelem az államot létalapjában rázkódtatja meg. Így volt ez az abszolút monarchák előtt is, így a modern dictaturák kialakulása előtt is, amelyek az előző elfajult vallási és társadalmi harcok ellenhatásaként születtek meg.



III.

A középkori államban a királyi hatalom nem volt egyéb, mint a legelőkelőbb és leggazdagabb oligarchának a tekintélye. De ez a felsőbbség nem volt elég ahhoz, hogy bármi-

lyen nemzeti célra egyesítse az országot, pl.: a háborúra; de nem volt elég ahhoz sem, hogy a kereszténységnek, a kor vezéreszméjének világi hatalma alól kivonja magát.

A renaissance nyitotta meg az utat az abszolutizmus kifejlődésének. A görög polisok egységes szervezete lett az uralkodók eszménye, s ezek mellett a középkori olasz városállamok példája, minthogy innen indult a feléledt klasszikus műveltség hódító útjára. Ez utóbbiakban oly erőskezű uralkodók szereztek meg a hatalmat, mint a Mediciek, Borgiák, Gonzagák, Sforzák voltak, akik minden központi hatalmat gyengítő tényezőt megsemmisítettek, s így az egyes városok oly nagy tekintélyre tettek szert, amely pedig nem volt arányban területi nagyságukkal. Így az erős és független központi hatalom hiveinek szemében, mint követen-

dő mintaképek lebegtek. A görög és olasz példák mellé csatlakozott harmadiknak a katolicizmus egyház szervezte, amelyben a pápa mint egyeduralkodó szerepelt a zsinaton aratott győzelme után.

Ezek a példák indították meg az uralkodókban az akaratot és törekvést az abszolutizmus után. Csakhogy két ellenféllel találta magát szemközt: az egyik a pápaság, a másik a rendiség volt. Az előbbitől a szerencse szabadította meg. Ez a reformatio volt, amellyel a keresztyénség kettészakadt, s így vesztett erejéből. Amellett a pápai hatalom is csorbát szenvedett, eredményeképen az állam felszabadult a tekintélyét vesztett egyház alól. A protestánsná lett országokban a pápai befolyás egy csapásra megszűnt, s így ez a királyi hatalom óriási megnövekedését jelentet-

te. Ez a pápai tekintély-vesztés kihatott a katolikus államokra is, amellet Róma kénytelen volt a vitás kérdésekben a királyi hatalomnak engedni, mert nem akarta, hogy esetleg az uralkodó dacból áttérjen; másrészt, mert éppen meg szeretne volna nyerni az ellenreformatio munkájához, az új eretnekség kiirtásához. Így szabadult meg a királyi hatalom az egyházgyámkodásától, miközben leszámolt a másik ellenségével.

Ez az oligarchia volt. Ennek letörése sem igényelt túl nagy erőfeszítést, hisz a rendiség egysége felbomlott. Ebben a korban már nem volt nemesebb célja, s így a dekadencia jelei mutatkoztak rajta. Végtelen pártharcokban merült ki élete. Ezek alapja vagy a politikai befolyásért való küzdelem, vagy vallási okok voltak. Ez utóbbiak is annyira

Böhm, J. J. 19. utca 2.

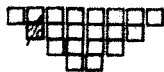
elfajultak, hogy véres harcok, merényletek sem hiányoztak napirendjéről. A király csak egymás ellen játszotta ki a főurakat, a Guise, a Montmorency, a Coligny hercegeket, míg végül ezek egymást elpusztították. Saját erővel ritkám kellett fellépnie. De rendet kellett teremteni. A polgárság és a parasztság szenvedte el a legtöbbet ezekben a polgárháborúkban s kívánságuk volt a fejedelmi hatalom megerősödése, mert ez békét és rendet jelentett számukra.

Az ut tehát megnyílt az abszolútizmus számára, s emellett szükség is volt rá. Svédországban és Dániában maguk a rendek függesztették fel az alkotmányt s tettek minden hatalmat a király kezébe. De másutt maguk a fejedelmek és a jól kiválasztott minisztereik építették ki az uralkodó új, bő hatáskö-

rét, rendszerint a rendek ellenzésére, és Spanyol-, Francia-, Orosz-, és Poroszországban a király győzött. Nem is csoda, hisz ebben az időben olyanok voltak a hatalmon, akiknek egyénisége már magában véve biztosította a központosság diadalát. Izabella, Szelim, Richelieu, Nagy Péter és I. Frigyes Vilmos. Hogy mennyire tőlük is függött, mi sem bizonyítja jobban, mint III. Napoleon szereplése. Az ő tehetetlenségén bukott meg a császársága. Viszont Szelim és Nagy Péter kegyetlensége elnémitotta ellenfeleit; Richelieu szivósságával, XIV. Lajos elbűvölő modorával, II. József lángeszével szintén sokat elért. A porosz uralkodók közül I. Frigyes Vilmos szervezőképességével, Nagy Frigyes pedig munkakedvével és hősiességével tűnt ki. Hozzájárult ehhez végtelen hitük, hogy joguk és kötelességük az abszolútizmus s

ez adta nekik az akaratot és a dinamizmust.

Ósi igazság az, hogy az egyeduralom kialakulásához kettő kell, megfelelő politikai helyzet, s megfelelő vezéregyéniség. Ez a kor nem nélkülözte a fentiek szerint egyiket sem és így szinte törvényszerűen az abszolútizmusnak kellett következnie. Kétszáz évig azután ez is maradt az uralkodó kormányforma.



IV.

A vallási ellentétek csak a XVI. század végére értek el oly magas fokot, hogy az ebből származó véres harcok mind belpolitikai téren, mind a külpolitikában irányadó motívumok lesznek. Ugyanis az ellenreformatio a jezsuiták működése folytán most éri el diadalát, másrészt a protestáns vallásos fejlődés is körülbelül befejezést nyer. Mindkét résztől tisztán látják az ellentéteket, felsorakoztatják érveiket és ellenérveiket; s a maguk igazságában konokul hive, nem riadnak meg a vértől sem. A német protestáns fejedelmek nyíltan szövethetnek a katolikus császár ellen /:1608-as ahausi unio:/ s nem riadnak vissza, hogy előre külföldi szövetséget kössenek le. A harmincéves háboru nemcsak európai, hanem német belháboru

is volt. A Thököly felkelés vallásos jellege a nemzeti vonás mellett is letagadhatatlan. Franciaországban a hugonetták több ízben is fegyvert fogtak vallásuk védelmére, sőt Coligny is nézett külföldi segítség után. Örök szégyene marad az országnak Szent Bertalan éj. Spanyolországban mohamedán-zsidó és protestáns üldözések folytak. Angliában a katolikusok, anglikánok és a puritánok állottak egymással szemben. És a felek állandóan külföld felé kacsintgattak szövetségért. A katolikusok spanyol, pápai, császári és néha francia szövetség után néztek, a protestánsok svéd, angol, brandenburgi beavatkozástól remélték helyzetük megjavítását. Ez természetesen az állam tekintélyének hanyatlásához vezetett külpolitikai viszonylatban, mint Franciaország példája mutatja IV. Henroktól Richelieuig. Viszont az egyvallásu nemzetek ekkor

Böhm, Kossuth-utca 2.

érték el oly tekintélyt, mint amilyent addig sohasem élveztek. /: Spanyolország, Brandenburg.:/

Az ebből leszűrt tanulság az volt, hogy az ország csak akkor nyeri vissza nyugalma, ha az egész nemzet egy valláson lesz. Erre irányult a felekezeti és az állami abszolútizmus politikája. Hogy a király melyik fél pártjára álljon, az csakhamar eldőlt. Spanyolország, Franciaország és a német császárság uralkodó családja ősi és buzgó katolikus volt, talán tulzottan azok. Amellett birodalmuk többségében szintén ezt a vallást követték. Az északi germán államok pedig fejedelmükkel együtt teljes egészükben szakadtak el az Egyháztól. Így csak a fenti államokban kerülhetett sor a kisebbségi felekezet elnyomására és a görögkeleti Oroszországban, ahol a katolicizmus terjedésének akartak gátat vetni.

Jelentősebbek azonban a három előbbi ország vallásüldözései, amelyeknek szenvedő alanyai a protestánsok voltak.

Ezeknek pedig, amellet, hogy kisebbségben voltak, még egy nagy bűnük volt: a tekintély elvének tagadása, az egyén központi helyzetének hirdetése. A katolikus monarchiák pedig hamar észrevették azt az ellentétet, amely a fejedelmi abszolútizmus és a lutheri, de még inkább a kálvinista elvek között van.

Nyilvánvaló volt, hogy a protestantizmust el kell tüntetni. Azt látták, hogy híveit szép szóval meggyőzni nem lehet, erőszakhoz folyamodtak az uralkodók. A pápa és a jezsuiták ösztönözték. Spanyolországban az inquisitio meg is tette a kötelességét, a protestánsokat, mohamedánokat, zsidókat egyaránt

elűzték, vagy kiirtották. Franciaországban a békekisérlet nem sikerült. IV. Henrik nantesi edictuma egy időre békét teremtett. De ez az egyezmény nem egyezett az abszolútizmus eszméjével, úgyhogy Richelieu félre is tette. Eredményeképen sok vér és pusztulás után a hugonetták átköltöztek Brandenburgba. A miniszter halála után Franciaország vallásilag már majdnem teljesen egységes volt. A Habsburg-birodalomban ez nem sikerült, az itteni protestantizmusnak két fellegvára volt: Poroszország és Erdély.

A német katolikus és protestáns fejedelemségek csakhamar belátták, hogy eszmét karddal legyőzni nem lehet, s így a felekezetekkel békét kötöttek. Mint a felvilágosodás hívei tették ezt, s nemsokára a császár is, II. József türelmi rendeletet adott ki. Ekkor-

ra a kedélyek is lecsillapodtak, belátták mindkét részről, hogy egymást meggyőzni úgy sem tudják s így a vallási kérdések háttérbe szorultak.

A királyoknak volt egy másik tevékenységük is egyházi téren. Függetleníteni az államot Rómától. Az uralkodói hatáskör keresztelte a pápa megszokott hatáskörét. S Róma volt kénytelen engedni, mert nem akart úgy járni, mint VIII. Henrik angol királlyal. A különben is szüksége volt az uralkodókra a reformáció visszaszorítása végett. Még a legkatolikusabb király: II. Fülöp is kivonta az államot a pápa hatásköréből. Legmesszebb ment XIV. Lajos, akinek uralkodása alatt 10 évre a francia egyházat is sikerült függetleníteni Rómától. II. József pedig felujította Zsigmond király és császár placetum-regii-t, amellyel

ellenőrizte a pápának még hitbéli vonatkozású rendeleteit is, s csak azokat engedte kihirdetni, amelyek nem ellenkeztek az állam céljaival. A protestáns egyházi szervezettől nem kellett félteni az állami függetlenséget. Így megszabadult az uralkodó az egyházak befolyása alól. Más megoldást talált II. Szelim szultán és Nagy Péter cár. Ők maguk vették át az egyház irányítását. II. Szelim letette a khalifát s tisztségét maga vette át. Nagy Péter pedig a patriarcha halála után nem nevezte ki utódját, hanem felállította a szent szinodust, amelynek elnöke saját maga lett. Hasonló megoldás a katolikus államokban lehetetlen lett volna.



V.

Az abszolút monarchiákkal szemben - annak kialakulásától kezdve egészen bukásáig - minden társadalmi osztály önmagában véve is és koronként is, más-más szerepet játszott.

Felülről kezdve elsőknek a főnemesekkel és a nemesekkel foglalkozunk. Ez a két rend, csatlakozva harmadiknak a papság, a modern állam kialakulása előtt, mint kisebb-nagyobb hűbéres, önálló életet élt, és ehhez a függetlenségéhez történelmi hagyományain főgva jogot formált. Gazdagabbjai, mint kiskirályok, sereget gyűjtve maguk köré, harcoltak egymással, harcoltak a király ellen; a fejedelmi hatalom megszilárdulásával harcoltak a politikai befolyásért. A fejedelmi abszolútizmus kialakulását nem nézték jó szemmel, hisz ez

uralkodásuk végét jelentette. A királynak pedig - az egyháztól való függetlenítés mellett az ő letörésük volt a célja. Hisz egyrészt az ország szétszakadozását akarta ezuton meggátolni, másrészt ezek hatalmának leverése saját hatáskörének kiterjesztését jelenetette. Ennek érdekében a pert, a kitüntetések, a fegyvert az egymás elleni kijátszást egyaránt felhasználták. Szívós munkával egymásután győztek az uralkodók Spanyol-, Francia-, Poroszországokban és Ausztriában. Azonban a rendi kiváltságok megszüntetése nem sikerült. Nálunk is Lipót, majd Mária Terézia főtürekvése oda irányult, hogy a nemességet megadóztassa, de nem sikerült. Oka abban rejlik, hogy a nemesség régebbi történelmi alakulat volt, mint maguk a dinasztikák s hagyományaira támaszkodva, sértett büszkeséggel utasított vissza minden ezirányu törekvést.

Hamis vágányokon futottak. Mert amit nem értek el az uralkodók, sokkal véresebb formában hajtottá végre a nagy francia forradalom.- De annyi mindenestre sikerült a dinasztiáknak, hogy a nemesség vele szemben többé nem tudott fellépni.

Igy megmaradt a nemesség, de cél nélkül. Még politikai befolyásukat is elvesztették. II. Fülöp, XIII. és XIV. Lajos is szívesen vettek maguk mellé minisztereknek alacsony származásu embereket. Így az akkori uralkodóknak egyik legnagyobb problémájuk az volt, hogy miként használhassák fel a nemességet előítéleteinek sérelme nélkül. A napkirály az udvarába csalogatta, udvari tisztségekkel és kitüntetésekkel látta el őket, hogy környezetének fényét, pompáját emeljék. Ott a nemesség gyorsan elvesztették önérzetüket és teljesen

hozzásimultak az udvari szokásokhoz, annak erkölcstelenségéhez. Társadalmi kötelezettsége volt mindenkinek maitraisset tartani. Külön dicsőség volt a király, öltözködésénél segíteni. Az egyéniség és a természetesség száműzésével egy udvari szolgahad keletkezett, amelynek minden nemesebb ut helyett célja az érvényesülés. Már sokkal észszerűbb és szebb munkát adott I. Frigyes Vilmos a nemességnek, ahol önérzetük szintén nem szenvedett csorbát. Hadseregének tisztjei csak közülök kerülhettek ki. Ezek a porosz családok adják ma is a német katonaság legkiválóbb tisztjeit.

De a rendek ily nemesebb hivatáshoz csak Poroszországban jutottak. Magyarországon kerékkötői lettek minden reformkísérletnek. Mária Terézia és II. József alatt. Igaz, hogy ők lettek a nemzeti szellem fenntartói,

de ezen a téren sem értek el eredményt falutornyos politikájuk révén. Általában egész Európában működésük abban merült ki, hogy csökönyösen ragaszkodtak kiváltságaikhoz, míg végül a francia események után jónak látták maguk feladni azokat.

A másik osztály a polgárság volt. Sokkal nagyobb szerepet játszott, mint a nemesség az abszolutizmus életében és megbuktatásában egyaránt. Pénzt szerezni az uralkodó sem a nemességtől, sem a parasztságtól nem tudott. A jobbágyok amúgy is túl voltak terhelve. Így kénytelen volt az egyetlen számításba jövő rendhez fordulni, a polgársághoz. És ez adott is pénzt, mert a fejedelmi hatalom megerősödése rendet és békét jelentett. Ez pedig a rablólovagok és a belharcok korában csak álom volt. A szabadság mellett a rend az a tényező, amely

a kereskedő és az iparos osztály megerősödését jelentheti. S az abszolutizmus be is váltotta a hozzáfűzött reményeket. Már maga a háborus kor nagy jövedelmet ígért nekik, de az uralkodóktól külön támogatást is kaptak. Kiemelkedik ebből a szempontból Colbert merkantilista politikája. Az ipar és a gyarmati kereskedelem soha nem látott fénykorát élte Franciaországban. De ebben rejlett az abszolutizmus bukásának egyik oka is. A vagyoniilag és társadalmilag megerősödött polgárság pénzéért először jogokat, a pénzügyi politikában ellenőrzést kívánt, ami nem is csoda, ha egyes fejedelmek esztelen pénz-pocséklását tekintjük. Majd szabadabb levegőhöz akart jutni, amit pedig az abszolutizmus keretén belül nem találhatott meg. Így vált ez a rend /: negyedik rend :/ a szabadság, az individualizmus, a köztársaság eszméinek hordo-

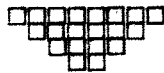
zójává, majd a francia forradalom előkészítőjévé.

A jobbágság helyzete az abszolút monarchiák területén egyedül csak Poroszországban volt jó. Spanyolországot II. Fülöp halálakor a nép kipusztulása fenyegette. Hibás volt maga a nép is, nem szeretett dolgozni, de a sok háboru is kimerítette vagyonilag. Elszegényedése s egyéb okok miatt nem kötöttek házasságot, a sok háboru folytán pedig amugy is pusztult a nép. Franciaországban Richelieu támogatta a parasztságot. Eleinte Colbert is csökkentette a jobbágyok adóját, és felujtatta XIV. Lajossal a királyi törvényt napok megtartását, hogy a nemesi visszaéléseknek véget vessen. A nép vissza is nyerte életkedvét, de csakhamar csalódott. Colbert merkantilista politikája mindinkább nehéz sullyal feküdt a mezőgazdaság-

ra s a földadót visszaemelték a régi szónvonalra. Sőt Colbert bukása után XIV. Lajos esztelen pénzpazarlása folytán fokozatosan esz szegényedett. A sok háboru vérpazarlása is kimerítette Franciaország erejét. Katonák és parasztok vándoroltak ki az országból. Az ottmaradtak rongyosan, éhezve kóboroltak az országban. A király halála alkalmával a nép őrjöngött örömeiben. Más volt a helyzete a jobbágyságnak Poroszországban. A porosz uralkodók támogatták a parasztokat, s ennek eredményeképen virágzásnak indult a földművelés. Olyannyira, hogy a kiüldözött francia hugonetták és egyéb nemzetiségű protestánsok ott telepedtek le, a királyok kedvezményben részesítették őket, s a nemrég pestis pusztította Poroszország újra benépesült.

Itt látszik a legnagyobb különbség az udvari abszolutizmus és a felvilágosult

között. A nemesi rend bevonása az állami munkába és a jobbágyság helyzete von párhuzamot. Az udvari vagy állami abszolutizmust úgy tekinthetjük kissé idealizált felfogással, hogy öncélúan csupán az államnak, ennek a pusztán politikai fogalomnak nagyságát hajszolta, anélkül, hogy felismerte volna a nemzetnek vele való összefüggését, a nemzetnek és a nemzeti munkának jelentőségét és értékét, mint ezt a német uralkodók tették, s ennek eredménye volt az 1789-es nagy visszahatás.



VI.

Az egyes abszolút monarchiák között világos különbséget látunk. Koronként és országokként más-más képet mutat. Nem arról van szó, hogy melyik volt abszolúttabb, ámbar fokozati különbségek is voltak köztük; hanem hogy melyiknek mi volt a célja, és hogy milyen eszközöket használt ennek eléréséhez. Így egyes típusokat állíthatunk fel, amelyekben más-más megítélésben részesítették az egyes gondolatokat és jelenségeket /: pl. a vallási és társadalmi kérdéseket :/. Vagyis más-más volt a világnézetük. Éles határvonalat vonnak az egyes típusok között az azokban érvényesülő faji vonások, amint ezt a kormányformát országokként megvalósították. Két-két ilyen /:szellemi és faji:/ motívum erős kidom-

borodása alapján három féle abszolútizmust szoktak megkülönböztetni.

Az isteni megbizás elméletéből kiindulva, amit többnyire egyházi személyek hirdettek, fejlődött ki a felekezeti abszolútizmus. Az Isten azért adta a fejedelemnek a hatalmat, hogy az Ő országát terjessze, vagyis az minden erejét a katolikus egyház győzelmére s a pogányok visszaszorítására használja fel. Jelszava: OMNIA AD MAIOREM DEI GLORIAM.

Hasonlóképen a mohamedán-török eszmevilághoz. Rengeteg kegyetlenség történt, rengeteg vér is folyt Krisztus nevében. Legtipikusabb példája Aragóniai Ferdinánd és II. Fülöp spanyol királyok és a török szultánok uralma.

Ez a sok vér megérthető arab-török vonatkozásban, hisz a vallás fegyverrel

való terjesztése a mohamedánizmus alaptétele. Viszont a kereszténység a szeretet és a szelidség vallása, s az inquisitio borzalmait csak a különös spanyol lelkiségre lehet visszavezetni. Szélsőséges gondolkozásu /: a bikaviadatok és a kolostorok hazája :/ az eszközökben nem válogató nemzet. A XV. században a királytól kezdve a legutolsó alattvalóig fanatikus katolikus volt, s e fanatizmus hozta létre az abszolutizmust, a bizarr, kevert spanyol lelkiség a század lelkületét. A cél: a katolikus vallás diadala érdekében hajlandó volt minden spanyol egyéni szabadságot feláldozni.

A renaissance vallási motivumok helyett világiasabb fonalakkal szőtte át a XVII. század világnézetét. Egyházi célok helyett az állami öncéluság lépett előtérbe, bár a vallási kérdésekért - a reformáció következ-

ményeként - nagyobb harcokat vívtak, mint annak előtte. De ezeknél is megtaláljuk már az állami önzés politikájának hátterét. Ez a kor az állami abszolutizmus kora. Az állami szuverénitást egynek vették a fejedelem szuverénitásával, s az államot egynek vették az uralkodóval. "L'état c'est moi." Bodin is, Hobbes is. Ezba tévedés az abszolutizmus elfajulását eredményezte. a király lett minden, az ő jóléte a cél, az udvarpompája az beszéköz. Sokban hozzájárult ehhez XIV. Lajos egyénisége is. Ezért nevezték ezt a monarchikus kormányformát udvari abszolutizmusnak. De mindkét elnevezést igazolja a napkirály hosszú uralkodása.

Igy nyomta rá bélyegét erre a korra a francia szellem. Szent lelkesedéssel és fogadkozással hajtják végre a belső refor-

mokat, majd könnyelmű nemtörődömségük miatt az egész ország pusztulásnak indult. Hajszolták minden komolyabb ok nélkül és felkészültség nélkül a dicsőséget, sok kalandos háborút jegyeznek fel ebből a korból a történetírók. /: Holland hadjáratok.:/ XIV. Lajos és az utána következő királyokmuralma így visszaélés volt a nemzettel.

Ennek ellenhatásaként kezdtek egyes írók /: Diderot, Voltaire, Rousseau, stb./ hurokat pengetni az emberi jogokról. Műveik elterjedve egész Európában, az akkori fejedelmek kedvelt olvasmánya lett. Nagy Frigyes, II. Katalin, Habsburg-Lotharingiai József uralmáról letagadhatatlan a hatásuk. Céljuk nem egyéni célok, hanem nagyobbbrészt a szegényebb és elnyomottabb néprétegek felemelése és boldogításán fáradoztak. Nagy Frigyes a napkirály

jelszavát odamódosította, hogy ő az állam első szolgája. /: Felvilágosult abszolútizmus:/.

Most már koreszmék szerint nem csupán korlátlan vagy erkölcsileg korlátozott cselekvési szabadságuk volt, hanem lelkiismereti kötelezettségük is. Bár ennek keretén belül a cselekvési szabadságuk fennállott, sőt még abszolútabb volt a hatalmuk, mint az előző kor uralkodóié.

A felvilágosult abszolútizmus politikájára pedig a német szervezés nyomta rá bélyegét. Átvették a francia és az angol írók gondolatait, s ezeket igyekeztek az abszolútizmus keretén belül megvalósítani. Nemcsak Nagy Frigyes és II. József, hanem I^á.Katalin is német volt. Jellemző rájuk, hogy a hivatalnoki kar megszervezésére nagy gondot fordítottak és az egyházakkal sem pro, sem

contra nem törődtek csak háttérbe szorításukra törekedtek. /: Nagy Frigyes felekezeten kívüli volt.:/ Belátták az összefüggést az állam nagysága és a nép jóléte között. Kitartásuk és munkakedvük közmondásossá vált. Alapos munkát akartak minden téren, s így kissé materialisták lettek, politikájukban az érzelmi kérdéseket nem akarták észrevenni.

Észrevehető a háromféle abszolútizmus között az egyes korok vezető eszméje. Először a XV. században a vallási, a XVII. században hatalmi és gazdasági kérdések, a XVIII. században pedig a felvilágosodás fokozatos előtérbe nyomulása irányítják az egyes korok politikáját, mint azoknak világnézeti háttere.



VII.

A közékorban és az ujkorban az egyházban és minden jelentősebb országban a tekintély elvén felépült monarchikus államforma volt. Így nem is csoda, hogy Bodin és általában a szuverénitás fejtegetői összetévesztették, illetve egynek vették az államot a királlyal. A király volt az egyedüli tényező, aki az államot kifelé és befelé képviselte. Az állam érdeke egyuttal a király érdeke. A nemzet mint egész még nem szerepelt. Hisz a nacionalizmus helyén még a vallási fanatizmus és a rendi érdek állt. Így az állam mint politikai fogalom még tartalom nélkül szerepelt a széthuzó, vagy a rajta kívül álló eszmék közepette. Különösen áll ez a nyugati országokra, mint a hűbériség képviselőire. Így maradt a király az állam

egyedüli tényezője.

Némi különbséget a két fogalom között egyesek mégis láttak. Hol a királyt helyezték az állam fölé, hol meg viszont. Ezt pedig az azonosságot kizárja. "Az állam minden erejével, vagyonával és lakosával uráé, a királyé." - szólalt meg az első különböztetés mellett Richelieu. XIV. Lajos közismertté vált jelmondata: "Az állam én vahyok" - egy hangfokkal lejjeb van, a király és az állam azonosságának a gondolata tűnik ki. Csakhogy Richelieu kötelességet is ad az uralkodónak:

"A király nem kénye-kedve szerint rendelkezik a nemzettel, hanem felvirágzására és a külföld előtt tekintélyessé tételére." Viszont XIV. Lajos külpolitikájával és hadjárataival csak saját hatalmának mövelését és saját dicsőségét tartotta szem előtt, nem a nemzetét.

Halála után világossá vált, hogy a király és az állam azonosságának gondolata nem tartható fenn. Igaz, hogy addigra már az állam célt kapott, önmagát, öncélu lett fogalma a nemzettel forrt összem s emellett a király már csak a második helyre szorult. Már régebben hirdették, hogy a királynak kötelességei is vannak az országgal szemben, a nemzettel szemben. A felvilágosodás iróinak hatása alatt ez a gondolat nagyobb erőre kapott s erre vezethető vissza Nagy Frigyes mondása: " A király az állam első szolgája." Itt megkezdődött az állam és a király személyének a politikai célkitűzés szempontjából egymástól való elválása.



VIII.

Az abszolút monarchia bukásáért, XIV. és XV. Lajos francia királyokat okolhatja s ezek mellé állithatja a kor nemességét. Hiába volt már a felvilágosult uralkodók jóakaratára, a francia forradalom az ő korlátlan hatalmuknak is véget vetett.

A francia monarchia bukása pedig egyaránt nyugszik tévedéseken és bűnökön. Mint előbb szó volt, a királyi és állami szuverenitás azonosságának gondolata, mint tévedés sokban hozzájárult az 1789-es eseményekhez. Igaz hogy ez magában véve nem lett volna hiba, XIV. Lajos és utódainak romlott lelke visszaélt vele. Egyedül talán a szerencsétlen XVI. Lajos lett volna jóindulatu, de azon a forró talajon őseitől örökölt tehetetlensége folytán

már nem tudta megállani helyét. A napkirályra jellemző kalandos külpolitikája. Gyorsan kieroszakolta azt, hogy Franciaország vezetőhatalom lett, de ennek alapját Richelieu és Mazarin rakták le és Turenne vivta ki. Turenne csak tehetséges és engedelmes hadvezér volt de a kül- és belpolitika legfelső irányítása mégis csak a király kezében volt. Ő és utódai az oka annak, hogy Franciaország szövetségesei nemsokára elbuktak /: Svéd-, Lengyel-, Törökországok:/. Pénzügyi politikája abban állt, hogy örült összegeket elajándékozott. A végén már a hadseregnek zsoldra sem maradt, s az a kisemmizett parasztsággal együtt csavargott, vagy kivándorolt. XIV. Lajos az oka annak is, hogy a nemességet erkölcstelen és jellemtelen életmódra szoktatta. Amellett élete végén még befolyásolható is lett. A legtehetségesebb

miniszterét az udvari körök nyomása alatt elbocsátotta. Ugyanez lett a sorsa XVI. Lajos alatt Turgotnak, majd Neckernek is. Aki az udvarnak és a parlamentnek nem tetszett, az kegyvesztett lett. A fokozta a bomlást a Law-féle bukás és gazdasági válság is.

Ebben a fenekestől felforgatott talajban nem is csoda, ha jó földre találtak a forradalmi gondolatok. Először az eddigi rendszer szent alapjait kellett meglazítani s ezt a munkát elvégezte Voltaire. Gúnyos, destruktív szellem, aki előtt nem volt szent sem a vallás, sem a haza, sem a király. Ezzel a munkájával tulajdonképpen a régi világnézetet és a régi rendszer tekintélyét lerombolta, de ujat, használható positivumot nem adott. Ilyen Rousseau "Contrat social"-ja hozott. E műve tette őt a forradalom atyjává. Bár ő maga nem

szállt sikra emellett, épügy mint a "Liberté, égalité, fraternité" sem az ő jelszavai. De az emberek egyenlőségét hirdette; az állam kötelességét a társadalmi szerződés alapján az egyénnel szemben és az egyén jogait; ezek a gondolatok pedig a kényszerűségek közepette a megvalósítás érdekében az 1789-es eseményekhez kellett, hogy vezessenek. Az egyrészt maguk a királyok, nemesek, papok, másrészt Voltaire által megrongált épületet Rousseau eszméi döntötték össze.

Ennek áldozatul esett XVI.Lajos, majd jött a rémuralom: a papok és a nemesek guillotine alá kerültek. A nép bosszuja volt. Igaz, hogy a nemesség az utolsó pillanatokban méltóvá vált nagy hagyományaihoz, szépen halt meg.- Néhány év múlva megjelent Európa szinpadán Napoleon.

A nagy francia forradalom és ennek nyomán Napoleon fellépése vetett véget a többi monarchiák abszolutizmusának. Olyan véres befejezést azonban egyik sem nyert, mint a Bourbonoké, mert egyrészt a felvilágosult abszolutizmus politikája nem teremtett oly társadalmi állapotokat, mint volt Franciaországban; másrészt saját maguk tettek engedményeket a liberális-demokratikus alkotmányos élet kifejlődése felé. Ez utóbbinak oka szintén kettős. Az egyik oka az, hogy félték a francia példától, a másik ok pedig, mint említettem, Napoleon fellépése volt, mert ezáltal akarták ellene a nemzetet megnyerni. Így többnyire véget ért mindenütt az abszolutizmus.



IX.

1919-ben Versailles-ben és Weimar-ban diadaltört tartottak a porosz monarchia és militarizmus halála örömére. Az igazi halálos-beteg demokrácia a vélt halott felett. Pedig ez a krízisen átesve, meggyógyult; a másik nemtörődömségével és lelkiismeretlenségével megásta a maga sirját. A világháboru előtt és alatt olyan társadalmi, gazdasági és erkölcsi helyzetet teremtett, amelynek nyomán szocialista, kommunista és anarchista mozgalmak fakadtak.

Valóban a liberálizmus a századfordulóra elsekélyesedett politikailag is; gazdaságilag is. A parlament, eltekintve alaphibáitól, a lassuságtól és a szakemberek hiányától, új bűnökbe merült. Féktelen parlamenti

harcok jellemzik e század országgyűléseit. Számtalan példa utal erre nemcsak francia és olasz, hanem a nyugodtabb vérmérsékletű német és magyar vonatkozásban is. Másrészt az országgyűlések tagjai egyébként sem állottak hivatásuk magaslatán. Olyanok kerültek be a házakba, akik szoros kapcsolatban állottak az internacionalista szociálistákkal, de ezek rendszerint kisebbségben maradtak, s az országgyűlés kerékkötője lett a szabadság szent nevében a fokozatosan előtérbe lépő szociális kérdéseknek.

Ugyanennek az alkotmánynak a másik kiegészítése a minisztériumok örökös változása és az egyes szakminisztériumok élére igen gyakran hozzá nem értő emberek álltak. Örök példa lesz rá a francia köztársaság utolsó két évtizede. Általában két - három havonként változtatták egymást a kormányok s közben a hadügyi

és haditengerészeti minisztériumok élére ügyvédek, kereskedők kerültek. Amellett, hogy laikusok ültek oly felelős pozícióban, egyetlenegy egységes programot sem tudtak keresztülvinni. Ellenmondó rendelkezések tömegében a hadsereg egyik ága sem érte el azt a színvonalat, amely az irtózatossá hajrával fejlődő német katonasággal felvehetné volna a versenyt.

Nem kevésbé elfajult a liberalizmus gazdasági és ezzel kapcsolatban társadalmi vonatkozásban is. A cselekvési szabadság féktelen önzéssé vált. A nagytőkések kezébe került először a gazdasági, majd a politikai élet vezetése is. Csak egyéni érdekük lebegett szemük előtt, nem törődve a közérdekkel, erkölccsel, közegészséggel, hideg számításokkal és könyörtelenül zsebezték el milliókra menő jövedelmüket. Ez a kapitalizmus sorsa.kora. A másik oldalon

állt az éhező és süllyedő munkástömeg, kihasználva, tehetetlenül. Elmerülve a betegségek és erkölcstelenségek fertőjébe, kétségbeesetten kapaszkodott valami mentőöv után. Nem találta meg ezt sem az államban, sem az egyházban. nemzetietlen és vallástalan lett, Meggyülölve mindent és mindenkit, önmaga akarta magát a hinárból kihuzni.

S kapott szervezőt és segítőt a marxizmusban. Az állam, az egyház és a felsőbb társadalmi osztályok gyűlölete volt az alapelv, a terrorcselekmények megengedett eszköze a győzelemre, a fentiek elsepréséhez. És a munkás tömegek csakhamar zászlaja alatt meneteltek. Bár a szocialista vezetők többsége a liberális kapitalisták titkos szövetségese volt, így vele szemben ez a mozgalom nyílt kenyértörésre nem vitte a dolgot, csak az állam

és az egyház elleni izgatásokban élte ki magát. A másik, a legszélsőségesebb kommunista párt tényleges forradalmi alakulat, s egyes szocialista vezetőkkel együtt csak a kedvező alkalmat várta eszméi megvalósítására.

Ebben az állapotban érte Európát a világháború. Angol- és Franciaországok diadallal zárták le a négyéves vérontás korszakát. Oroszország bukott el először. A megmozdult proletárok magukhoz ragadták a hatalmat, s mindent gyökerestől felforgattak. Vérpatakzott mindenfelé. Hároméves zürzavaros kapkodások és személyi harcok után Lenin megalkotta a proletár-dictaturát. A leverte Németországban, Ausztriában és Magyarországon a csalódott és kisémmizett Itáliában is megindul a véres polgárháború. Azelső kettőben szélső szocialisták ragadták magukhoz az irányítást,

Olaszországban Treves /: szóc.:/ És Bombacci /:kommunista:/ lázították az elégedetlenkedőket. Károlyi átmeneti kora után Magyarországon a kommunisták uralomra is jutottak, megalkotva a Tanácsköztársaságot.

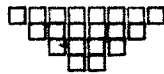
Ezek ellenhatásaként kezdtek szervezkedni a nemzeti pártok. A nacionalizmus itt két tényezőtől alakult ki. Az egyik az ország szétszaggatása miatt érzett nemzeti fájdalomból és a revanche fogadalmából, másrészt a nagy nemzeti cél megvalósítására képtelennek hitt internacionalista liberális és marxista pártok elleni gyűlöletből.

Az első ellenforradalmi megmozdulás keresztény és nemzeti alapon Magyarországon indult meg, s külföldi, oláh segítséggel uralomra is jutott. Bár minden alap meglett volna hozzá, diktatorikus állapot mégsem

következett, mert az erre való vezéregyéniség hiányzott. Különben is túl sok volt a vezetők között a liberálizmusra való hajlamossága. Talán külpolitikai kellemetlenség is érte volna őket.- Két köztársasági is harcolt a hataloméért. Az egyik, az ifjú törökök forradalma sikerrel is járt, s a szultánokat elűzték.

/: Ez a köztársasági színezet valószínűleg a szultánok uralmának ellenhatásaként született: Szintén köztársaságinak indult mozgalom volt a fasizstáké, amelynek célja pusztán negatívum, tagadása mindannak, amit az 1789-es forradalom és Marx hirdetett. Mussolini a királytól megkapván a hatalmat, lemondott köztársasági terveiről. Lassanként kialakult az egész mozgalom doktrínája is, és ennek kapcsán az új olasz belpolitikai irány. Körülbelül ugyanebben az időben indította meg Hitler a maga mozgalmát.

Ugyancsak az internacionalista pártok, a tehetetlen liberális polgári szellem és a szét-huzás ellen. Célja az ország szétszakítását szító porosz-bajor ellentétek elsimitása, a versaillesi béke kiküszöbölése, az osztály-harcok megszüntetése, a kapitalizmus letörése. De ez a népi-nemzeti és szocialista mozgalom csak 1933-ban vette át hatalmát. Ugyancsak késői dictatura Francóé, az anarchista-kommunista köztársaság a Szovjet csatlósának leverése után csak a legutóbbi években indíthatta meg Spanyolország belső újjáépítését. Kisebb jelentőségűek: Metaxas, Salazar és Antonescu dictaturája.



X.

A mai uralmon lévő oroszországi kommunista párt elődje a hirhedt nihilista szervezkedés volt. Ez már jóval a századforduló előtt megkezdte földalatti munkáját. Programja ez volt: gyűlölni a cárt, a papokat, a gazdagokat. Célja ezek kiirtása. Eszközei az orgyilkosságtól kezdve a forradalmi megmozdulásig minden sötét, véres eszköz. Körülbelül ugyanolyan szinezete volt, mint az anarchistáknak, vagy a kommunistáknak, csak nem volt a mozgalomban positivum, nem volt elméletileg megalapozva. Mikor a kommunista eszmék terjedni kezdtek, kész talajt találtak az oroszországi nihilisták körében. Kisebb-nagyobb megmozdulások után 1917-ben uralomra is jutottak a világháboru elbukása, a cár kivégzése, majd Ke-

renszki rövid átmeneti szocialista köztársasága után. Először maga a kommunizmus is köztársaságnak indult, de Lenin a parlamentet tehetetlensége miatt széteszlatta s mint diktator átvette a hatalmat.

A komunizmus világnézete az 1789-es forradalmi eszmék, Marx és Engels tanai. Az individualizmus és a szocializmus különös keveréke. Szellemissége két részből áll: a kommunisztikus életszemléletből és a materializmusból. És hogy az egyén tökéletesen be tudjon illeszkedni az abszolút közösségi életbe, le kell rombolni minden régi megkötöttséget, a vallást, a nemzeti eszmét, a családi kapcsolatokat, az erkölcsöt, a magántulajdont. Ezzel kapcsolatban kell megemlékezni a kommunista gazdasági rendről. Elvileg nem lenne magántulajdon, csak állami; s az emberek mind munkások.

akik aztun csupán fizetésből élnek. Kormányzatrendszerének is elvileg köztársaságnak kellene lenni a marx-engelsi dogmák alapján, de átmeneti időre na vagyontalan proletártömeg kezébe kell letenni a hatalmat /: osztálydictatura :/ s ez az osztály, amelynek nincs veszteni valója, csak nyerni valója, meg fogja valósítani az új rendet. Átmeneti időnek azokat az éveket szánták, amelyek alatt a mostani társadalmi szemlélet átalakul és az új világ embere kollektív lelkű ember lesz, aki mély meggyőződéssel és átéléssel szocialista lény lesz. Így méltó lesz mindenki a köztársaságra s nem kell félni majd az egyesek visszaéléseitől.

Világnézetük összetevője a materializmus. Nem ismerik el az Istent, a lelket, nem számolnak az érzésekkel s így sok kegyetlenséget követnek el és kihagyva ezeket

gondolkozásukból, sok intézkedésük előttük ért-
hetetlen módon ellenszenvet kelt, nem sikerül.

/: Pl. a munkakedv és a magántulajdon össze-
függése.:/ Csak az anyagokkal számolnak még
emberi vonatkozásban is, s a lélek és akarat
elébe a számok tömegét és holt súlyát helyezik

Politikájuk igazán forradalmi.

Lerombol mindent, ami régi s teljesen új vilá-
got ígér. Családot, magántulajdont, vallást
a lehetőség határáig eltörölte, pedig ezek ér-
zelmi alapon felépült történelmi intézmények.
Házasságkötést és vallást csak egyszerű beje-
lentéssé tette. A gyermekek nevelését magára
vállalta. A templomokat majdnem mind bezárat-
ta, a papokat üldözte, s utánpótlás hiányában
kiveszőben vannak.

Magántulajdon elvileg nem létez-
ne. Lenin és Bucharin szerint a kommunista

elvek alapján a termelési eszközök /:föld, tőke, gyár, gép :/ köztulajdont képeznek, az összes terményt pedig be kell szolgáltatni a Szovjet illetékes hivatalaiba. Bár Lenin véres kézzel igyekezett ezt megvalósítani, nem lehetett. Megbukott a csalódott parasztok földszeretetésén. Azt hitték, hogy kapnak földet és nem azt, hogy még azt is elveszik, ami van. Sztalin rövid kísérletezés után fokozatosan kezdte feladni gyakorlatban ezt az alapelvet. Igen nagy területeket kénytelen volt meghagyni a parasztok tulajdonában, hogy az ország termelése végleg meg ne akadjon. Körülbelül egyharmada került csak igazi kommunista megmunkálás alá. A harmadik harmadon a kolchoszrendszert vezették be. A kolchoszok nagy területű földek és a kolchoszokba tömörített földművesek közösen gazdálkodnak és a terme-

lés eredményének bizonyos meghatározott részét szállítják be a Szovjet raktáiba; a fennmaradó rész megmarad nekik és ezt szétosztják közöttük. A felosztás alapját a teljesített munkanapok szolgáltatják. Ez már tulajdonképpen nem kommunista szellemű munka, hisz a beszolgáltatott mennyiség jövedelmei adónak tekintve magántulajdon-rendszerű termelés. Kötött és közös birtok itt is van.

Érdekes a nemzetiségi kérdésben elfoglalt álláspontjuk. Hivatalosan a kommunizmus internacionalista, mégis ez vetette fel először Oroszországban a nemzetiségi kérdést. Bizonyos fokú autonómiát adott a nemzetiségeknek. És ezekből a Szovjet államokból tevődik össze a Szovjet-Unió. Sőt legújabbán épen a nemzetiségi elv alapján szállta meg Kelet-Lengyelországot és Besszarábiát.

Amint feladták az internacionalizmust a legujabb időben, ép úgy megbukott az antimilitarizmusuk a forradalom első évében, amikor Németországgal szemben fel kellett venni a harcot. Ép így az eddig szintén megvetett imperialista politika is feléledt a cári hagyományom alapján, bizonyítja ezt a finn háború és a Balti államok sorsa, akiknek "kérését" teljesítették és felvették a Szovjet Unióba.

A bolsevista dictatura eredménye a szociális téren eddig nagyon gyöngye. Különösen a földjétől megfosztott parasztság él nagy nyomorban. Bár a földműveseknél arra törekszenek, hogy mentesítsék a hosszadalmas, nehéz munkától, s ezért rengeteg gépet, főképp traktort bocsátanak rendelkezésükre.- Az ipari munkások helyzete valamivel jobb, a Szovjet rendkívül kifejlesztette Oroszország iparát

/: traktorok és tankok gyártása.:/ Azonkívül megadta a munkásoknak a lehetőséget a felsőbbfoku előhaladásra, mindenki szerezhethet, ha akar magasabb képesítést állami költségen. Igaz, hogy féluton többnyire visszafordulnak de megnyugszanak, hogy csak rajtuk mulott. A többire pedig szükség van a kiirtott középosztály pótlására.

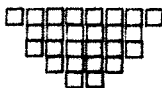
Az ügyeket a népbiztosok /miniszterek/ intézik, akik elnökükkel együtt a kommunista-párt főtitkárának, Sztalinnak felelősek. Általában a párt játsza az államéletben a főszerepet, bár az ország lakosságának kisebb részét /: 40 %-át.:/ képviselik. Ennek ellenére megbizottai ellenőrzik a földmunkás-ság, az ipar, és a hadsereg működését is. Szintén az ő kezükben van az ifjuság nevelése. A legujabb időben azonban a katonaság köréből

kitiltották a párt kiküldötteit, hogy távol-
tartsák a hadsereget a napi politikától. A
Szovjet Unió legfelső tanácsának, amely az e-
gyes tartományok kiküldötteiből áll, csak disz-
szerepe van.

Láttuk már egynéhányszor, hogy
a bolsevista dictatura a körülmények kényszeri-
tő ereje folytán kénytelen volt megalkudni a
tényekkel és elkanyarodva a kommunista alapel-
vektől, visszatér a történelem által szentesi-
tett intézményekhez; Mint ezt legjobban bizo-
nyítja a mostani diktátor új rendelkezése:

"visszavarratta a tisztek gallérjára a csilla-
got." Ezzel már az egyesek közötti /:minősé-
gi:/ különbséget is elismerte. De ennek meg
kellett lennie. Az elméleti alapon kidolgozott
rendszer a múlt évtized derekán megfeneklett.
Sztalin egy darabig még próbálkozott annak ki-

erőszakolásával, de azután az egyéni különbségek elismerésével, a párt háttérbe szorításával, a köztulajdonról való lassu letérésével és a nemzeti imperialista politikájával letért a marxi- és a lenini dogmák követéséről. Így erős közeledés mutatható ki az ő és a közép- és déleurópai dictatorok világnézete között, csak Sztalin még mindig nem írhatja pártjának neve elé a keresztény jelzőt. Sőt még a spanyolországi kommunizmus bukása óta, ugylátszik lemondtak a világ forradalmi terveikről is.



XI.

A mai kor divatos eszmevilágának: a nemzeti szocializmusnak, - az olasz fasizmus lényegében ugyanez- kiinduló pontja tiszta negativum. Tagadása mindannak, amit a liberális demokrácia hirdett. Hisz ennek nyomán fejlődött ki a kapitalizmus és a szocializmus. Ebben a rendszerben a milliomosok szövetkeztek a munkások kizsarolására, a munkások viszont az ő kiirtásukra, német a német ellen, magyar a magyar ellen, angol az angol ellen. A liberálizmus eten eredménye és a világháboru bukása, illetve sikertelensége miatt megbukott.

A középosztály és a tüzharcosok egy részének erős nacionalizmusa hamar megmutatta a kibontakozás utját. /: Ez utóbbiak hoz-

ták mozgalomba a katonai szellemet: a parancsolást és az engedelmességet.:/ A liberálisus helyett újat kerestek. Céljuk a nemzet felemelése elesettségből. Kissé zavaros, sokszor ellentmondó dolgokat hirdettek, s valósítottak meg. Csak a harmincas évek közepére tisztult le és forrt logikus összefüggésbe eszmeviláguk.

A mag, ami körül forognak: a nemzet, sőt ezen túlmenően: a faj. A faji eszme a faj domináló szerepének hirdetése az emberiség életében és fejlődésében, s nem az egyéni, aki csak a fajiság hordozója és képviselője, nem pedig önálló és öncélú lény. Ennek az eszmének gyökerei a naturalista bölcselőkig, az első nagy hirdetője: Schopenhaur, majd : Nietzsche, Klages és Gobineau, Schopenhaur: "Valóságban csak a faj van, csak az élet, csak az akarat." Ezek a szavak a mai nemzeti szocialista világnézet alapgondolatai. Igaz, hogy

Német- és Olaszországokban a nemzet /:mint az állampolgárok összessége :/ és a faj közötti különbség elmosódott, tekintettel az igen kevés idegen nemzetiségre. Magát a fajtisztasági elméletet szigorúan csak a zsidók ellen érvényesítették, hisz más fajú csak a turáni magyar lenne de csekély az ott élők száma, különben is egy hasonló színvonalú fajból való egyén asszimilációjának nem állanak útjába.

Igy a fajtisztaság alatt csak az alacsonyabb rendű fajok keveredésétől való mentességet értik. Zsidók, négerék. Mert hogy mi lenne az ilyen erős keveredés vége, megmutatta Franciaország sorsa. Mert már "A régi kultúrák pusztulásának egyedüli oka a vérkeveredés és a faj színvonalának ezzel járó süllyedése." A fajok az Isten és a természet alkotásai, s így az ezek elleni cselekedet bűn, bűn a vér és a faj ellen. A faj örök élete ad magyarázatot az

ember életének is, és ezért: "Az emberi lét legfontosabb célja.....a fajfenntartás kell, hogy legyen.

És ezt a fajt állítják az állambölcsélet és gyakorlatban a politika középpontjába. Szemben az abszolút monarchiák korabeli felfogással, amikor ugyanis az államot helyezték előtérbe, s így a sokszor népellenes politika magában hordta a bukás csiráját. Azon a tévedésen alapult, hogy a nemzet az államért van. Pedig az "államhatalom nem lehet öncél, mert ha az lehetne akkor a világnak minden erőszakossága szent és sérthetetlen volna." A mai felfogás szerint az állam minden hatalmával a nemzetért, a fajért van.

□ □ □

A nemzeti szocializmus kétségbevonja az emberek egyenlőségét, ami pedig a liberalizmus és a marxizmus egyik alaptétele. Igaz, hogy

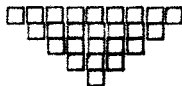
az előbbi a törvények előtti egyenlőségből indult ki, ami pedig az abszolút monarchiák korában nem volt meg, s így sok igazságtalanság történt. Csakhogy a múlt század ezt az egyenlőséget nemcsak büntetőjogi és magánjogi téren érvényesítette, hanem tekintve a törvényekkel szabályozott állami életet, politikai és egyéb közéleti vonatkozásra is kiterjesztette. Ennek az egyenlőségnek jogosultságát tagadják ma a természet arisztokratikus rendjének elismerésével. Nem minden ember egyforma, minőségi fokozat van; a tehetlenség és tehetség, az önzés és önzetlenség, sőt sokszor a faji származás is különbséget tesznek az egyesek között. Így nem mindenki juthat állami, a katonai, a gazdasági és a kulturális élet vezető helyeire; csak a legönzettelebb és legtehetségesebb emberek.- Ebből ered a diktatorikus forma is, hisz hogyan bírálhatná vagy buk-

tathatná meg a legkiválóbbat az alacsonyabb rendű tömeg.

A fasiszta-nemzeti szocialista világnézet célkitűzései a faj jövőjének biztosításán, szabadságán és jólétén alapulnak. A mostani nacionalizmus célja minél nagyobb számú testben és lélekben egészséges, közép egzisztenciájú, hazafias és kollektív érzésű faji nemzetegyedeket kitermelni. Ez a jövő országának képe. a nemzeti szocialisták elképzelésében. Mussolini a következőkben jelölte meg a fasizmus célját: "Megszervezni a kollektív életet, közösen élni, dolgozni és harcolni, hierarchiában, nyájak nélkül. A közös élet emberiségét és szépségét akarjuk."

És ezt meg kell valósítani minden erővel, minden ellenkezés, minden nehézség, minden akadály ellenére. Az egész a nemzetért

van, s ezért, ha a nemzet maga nem ismerné fel
ennek igazát, még ennek ellenkezése dacára is,
ennek akarata ellenére is, dictatorikus^{an}. Mert
"Minden világregető eszmének nemcsak joga, hanem
kötelessége is, hogy biztosítsa számára azt az
eszközt, amely célkitűzéseinek legjobban megfele-
lél."



XII.

A modern nemzeti szocialista diktatúrák külpolitikája: mind a faji, mind a nemzeti /: történelmi :/ területek egy fő alatt való egyesítése; a belpolitikája a népi nemzeti politika színvonalán mozog.

Faji területek alatt mindazokat az országrészeket értik, amelyeken az államalkotó faj lakik. Tiszta példaképe ennek Hitler külpolitikája, ami Csehország megszállásáig ezen alapult. /: Saarvidék, Ausztria, Memel.:/ Csehszlovákia, majd Posen megszállása már történelmi indokok felhozásával és a nemzetiségi elv háttérbe szorításával történt. Ennek már valóban imperialista színezete volt, de a hagyományok követésén áll a nemzet önbecsülése. Tisztán gazdasági, illetve katonai szempontból, tehát pusztán imperializmus-

ból szállta meg Mussolini Abessziniát és Albániát. Igaz, hogy ezek is régi olasz álmok voltak. Szűkség volt rájuk egyrészt a szegény Itália gazdasági támogatására, másrészt a népfélesleg elhelyezésére.

De nem elég szerezni nagy területeket, hanem oda az államfajt be kell telepíteni, mert ez a legmegbizhatóbb mód annak megőrzésére. Amellett katonai szempontból is kívánatos a fajlakosság növelése. Ennek szaporítására két mód van: Az egyik az évszázadok alatt kivándoroltak visszatelepítése az olyan területekről, amelyek terje szkedés szempontjából nem jöhetnek figyelembe. Ilyen nagyobb arányu visszatelepítés hajtott és hajt végre Németország. Orosz-, Lengyel Oláh- és a Balti országokból hazahozatta németjeit és Posen környékén és a volt korridor területén a lengyelek rovására letelepítette. Olasz-

ország viszont Libiában és Abessziniában hajt végre honfoglalást az anyaország túlsűrített-ségének levezetésével.

A visszatelepítés mellett a másik legbiztosabb mód az államfaj növelésének a belső lakosság szaporításának előmozdítása. Erre még Olaszországban is törekednek, pedig ott még így is sokan vannak. Annál inkább szükség volt erre Németországban, mertva gyermekek száma fokozatosan csökkent - mint nálunk - és ez a német faj és terület szempontjából életveszélyes volt, tekintve a keleti szlávok gyorsabb ütemű szaporodását. Feltárva ennek okait, a családvédelmi és az egészségügyi rendelkezések egész sorozatát bocsátották ki. Megnehezítették a válást, fel-emelték a családi pótlékot, kedvezményekben részesítették a sok gyermekes szülőket, és ezekkel az intézkedésekkel pozitív irányt adtak az eddig

fokozatosan csökkenő népszaporodási indexhullámzásnak.

Azonban az egyre szaporodó lakosságnak és a kapitalizmus idejéből fennmaradt munkanélkülieknek munkát kellett adni, s így ellátását biztosítani. A földbirtokreformmal a parasztok helyzetén akarnak javítani. A kisiparosok támogatása hasonló célú intézkedés. Általában az ilyen kisegiszteniáknak több jó oldala van. Ez a legszaporább és a középosztály mellett a leghazafiasabb rétege a nemzetnek. Amellett még ők a legdolgosabbak és a legtakarékosabbak is. Ezeknek a támogatása kerül a legkevesebbe és amellett a legjobban fizet vissza mindent a nemzetnek. Az ipari munkások támogatása szintén programja a nemzeti szocializmusnak. Különösen egészségügyi téren szorultak erélyesebb állami beavatkozásra /:kötelező bal-

esetbiztosítás, a gyárak és munkáslakások higiéniaja, stb.:/ amellet pedig a munkabérüket is fel kellett emeltetni.- A nemzeti szocialista dictaturákban teljes erővel folyik a harc a nép-egészség érdekében. Küzdenek a népbetegségek vérbaj, tüdővész ellen minden eszközzel. Ingyen orvosok, ingyen gyógyszerek állanak a betegek rendelkezésére. És ezenfelül még azt is szeretnék megakadályozni, hogy ilyenekkel megfertőzött gyerekek világra jöjjenek. Ezért mind Németországban, mind Olaszországban bevezették a házasság előtt kötelező orvosi vizsgálatot.

Csakhogy az ilyenmértvű szociális és egészségügyi politika - amellet a hadsereg felszerlése - rengeteg pénzt kívánt meg. A vagyoni ellentéteket a jövedelem helyesebb elosztásával igyekeztek csökkenteni. Ma már talán nincsenek mamutfizetésűek ezekben az országok-

ban, hanem az ilyen pénzek a nagybirtokosok és nagytőkések adója és a sokgyermekesek családi pótlékja körútján, vagy a fizetés-felemelések révén az alsóbb néposztályokhoz jutnak.

A nemzeti termelés fokozása a nemzeti jövedelmet emeli és így az államkincstárnak is több bevétele van az erős szociális és katonai kiadások fedezésére. Ezért a gazdasági életet átszervezték, a termelés irányítását az állam vette a kezébe. Nem hagynak bevetetlen területet, még az eddigi műveletlen részeket is művelhetőkké teszik, pl.: Olaszországban a Pontini mocsarak lecsapolásával új termőföldet nyertek. Ezzel a gazdasági politikával Németország oly nagy bevételre tett szert, amellyel fedezni tudta hatalmas arányú fegyverkezését.

Ugyancsak jelentős szerepet játszik a mostani politikában a nevelés is, amelyet

az állam kiterjesztett fokozott mértékben az ifjúságra, s azonkívül az egész népre. Igazi dictatórikus politika. Rákényszeríteni az egész nemzetre a vezetők nézetét. Propagandájuk a nemzeti szocialista világszemlélet igazát hirdeti, felkelti a tömegben a faji öntudatot és ezzel a kollektív nemzeti érzést és a hazafias szellemet. Ezenkívül a szakkérdésekben is ellátják tanácsokkal. Különösen az előbbire volt nagy szükség. A tömegből a kapitalizmus elleni harcban kiveszett a nemzeti érzés és az osztálygyűlölet volt az uralkodó lelki motivuma. Ilyen néppel nem lehetett volna nagy közös célért harcolni annak átnevelése nélkül.- És az új nemzedéket már a sajátos nemzeti szocialista szellemben nevelik. Mert "azt a nevelést, amelyet a fasizmus megkíván, egyedül a család és az iskola megadni nem tudják." Ezért vezet

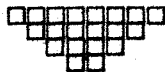
ték be Olaszországban a balilla és az avanguardia intézményeit, amelyekbe azonban nem kötelező belépni, nem úgy mint nálunk a leventéknél Németországban ezt a szerepet a Hitler-Jugend viszi. Katonai és nemzeti szellemben nevelik az ifjúságot és katonás kiképzést is kapnak.

Az abszolút monarchiák korához, különösen XIV. Lajoshoz hasonlóan a mai dictatúrák is támogatják a tudományos világot, a technikai és vegyi kutatásokat, és művészetet. A technika és a vegyi ipar Németországban és Oroszországban indult nagy fejlődésnek. A művészetnek új és egészséges irányt adott.

De ennél sokkal nagyobb jelentőségű a nemzeti szocializmus fajvédelme. Igaz, hogy ez csak gyakorlatilag a zsidóság kiküszöbölésében áll. Csak ezeket nyilvánítják Német- és Olaszországokban alacsonyabb rendű fajnak, tekintve, hogy egyéb, pl. néger nincs ezeken a

területeken. Mussolini felfogása az esetleges arab és abesszin keveredéssel szemben ismert. A zsidókkal szemben különösen a sajátos, az európaival ellentétes erkölce miatt éreznek ellenszenvet, ami megnyilvánult egész életükben és művészetükben. Másrészt a zsidók közül került ki a kapitalisták többsége, s ők voltak a nacionalizmus legnagyobb ellenfelei. Hitler a mozgalom megindítása óta a legteljesebb asemita álláspontra helyezkedett, Mussolini csak később, az imperialista politika megindítása után. Hisz addig nem volt sok zsidó országában, sőt a zsidó D'Annunzio is résztvett a fasizmus diadalra juttatásában. De ezután itt is sor került a zsidóellenes intézkedésekre "hogya fasizmus európai morálját, amely az egész rendszer fundamentuma, tisztán őrizhesse meg az eljövendő fejlődés számára."

Igy a fasizmus és a nemzeti szocializmus tisztán népi és nemzeti irányzat és ezt tudja az egész nép, s föltétlen bizalommal van vezetőik irányában. Így hajlandó nehéz napokra és véráldozatokra is, mindenben szó nélkül követi Vezérét, tudja, hogy a nehézségek csak átmenetiek, mert ilyen politika után csak jobb világ jöhet számukra. Viszont ilyen néppel pedig a Duce és a Führer is el tud érni mindent.



XIII.

A rendszernek, mint egy világnézethez legmegfelelőbb politikai kormányformájának, mint külső keretnek célja nincs. Igaz, hogy maga a rendszer szorosan összefügg a világnézettel és ennek sorsával, de célkitűzései csak az utóbbinak vannak. Jellemző a kettő közötti éles különbségre, hogy a modern nemzeti szocializmus nem ragaszkodik feltétlenül a diktatorikus kormányzáshoz, mert ha megfelelőbbnek találta volna eszméi végrehajtásához a köztársaságot, valószínű, hogy emellett tört volna lándzsát. Így a rendszer magában véve csak eszköz.

De az eddigi megkülönböztetések a tudományos világban többnyire mégis ezeken a formákon alapszik, mint a korszellem megnyilvánulásának legjellemzőbb tényezőjén. Kivéve a

legujabbkori történelmet, ahol a demokratikus-liberális legtokéletesebb kormányzati formái között épugy találunk királyságot, mint köztársaságot. Itt is kénytelenek voltak már az egységes kifejezéssel élni: a liberális-mal, szemben a régebbi korok megkülönböztetésével. /: patriarchális monarchia, hűbériség, abszolutizmus, stb.:/

Pedig két különböző szellem-világ is választhat azonos politikai rendszert. Így például az abszolút monarchiák korában a legellentétebb célok vezették a kort, a val-lás diadala, az állam /: a király :/ dicsősé-ge, a fejedelem jóléte, a felvilágosodás di-adala. Nagy Péter célja Oroszország újjáala-kitása a reformok révén, megnyitni az utat a haladás előtt. A bolsevizmus célja kettős: a proletariatus osztálydictaturája és a kom-

munisztikus gazdasági rend megvalósítása. A fasiszta-nemzeti szocialista világnézetének pedig a faj megmaradásának, függetlenségének, jólétének és eredetiségének biztosítása. De mindegyik világnézet a maga célját minden előítélet és egyéb nehézség ellenére korlátlan diadalra akarja juttatni, s ezért nyilvánulnak meg külső megjelenési formában azonosan: az abszolutizmusban.

Az egyeduralmi rendszernek másodlagos szerepét a világnézet mellett mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy olyan abszolutizmusnak nincs létjoga, amelynek nincs eszmevilága. Csupán a belső rend biztosítása nem elég támogató erő a dictaturának, önmagában csak a belső rendet még a legerélyesebb abszolutizmussal sem lehet hosszabb ideig fenntartani, ha saját külön világnézete nincs. Hisz a belső béke rendszerint az eszmék harca miatt

borul fel, s eszmék ellen harcot vivni eszmék nélkül, csupán fegyverrel - nem lehet! Ez volt Primo de Rivera és az 1926-os portugál katonai diktatúrák bukásának az egyik oka.

Általában ezek az eszmék közösségi gondolatok, s mint ilyenek megvalósításához, feltétlen győzelméhez az egész ország, az egész nemzet erőinek összefogására; pénzre és hadseregre van szükség. A nemzet erőinek összefogásához a társadalmi korlátok és ellentétek lerombolása vezet. Ezért kellett az abszolút monarchiák korában a születési, a modern diktatúrák korában pedig a vagyoni arisztokráciát leverni és háttérbe szorítani, s a lehetőség szerint végleg megszüntetni. Az alsóbb osztályokat az így felszabadult pénzzel támogatják. Igaz, hogy ezzel rendszerint /:de nem mindig :/ elvesztik a felső tízezrek támo-

gatását, de a tömegek szövetségét megnyerhetik. És a nagy tömegek bizalma feltétlenül szükséges a korlátlan hatalom fenntartásához. Az egészséges közszellem kialakításához szükséges még a faji és a vallási ellentétek eltüntetése, akár erőszakkal, akár kiegyezéssel. De ez a legtöbbször lehetetlen, s nagyobb jelentőségű a társadalmi ellentétek ellen vívott harc, a másik kettőnek az élet inkább csak letompítja. Az abszolút monarchiák és a diktatúrák többsége az alsóbb néposztályokat támogatta, illetve képviselte. /: Peisistratos, Perikles, Cromwell, a felvilágosult uralkodók, Mussolini, Hitler, stb.:/

Fontos a nép megnyerése, mert ezek fizetik az adók többségét, ők szolgáltatják a hadsereg nagyrészét. Már pedig az abszolút uralom alapfeltétele a tömeg bizalmán kívül, sőt sokszor annak ellenére az állandó

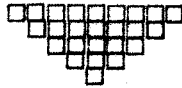
jövedelem /: adó :/ és az állandó hadsereg. E kettő fokozására kétséggkivül mind az abszolút monarchiák, mind a mai dictátorok törekedtek, illetve törekednek, csak bizony sokszor megesett régen, hogy mindkettőt tulságosan vetették igénybe.

Az abszolút monarchiák eredményességéről csak a saját célkitűzésével kapcsolatban lehet beszélni. Így II. Fülöp valóban egységes vallásává tette Spanyolországot, Richelieu és XIV. Lajos alatt Franciaország lett Európa vezető hatalma. Nagy Péter a régi római császárok és Szent István módjára nem a családi öröklésben látta állama biztosítását, hanem abban, hogy akarata őt túléli. Ezért maga nevezte ki utódját I. Katalin személyében. Akarata így valóban túlélte, nem úgy mint Nagy Károlyét, vagy Mátyásét. Így az ő élete is si-

keres volt. De ezt már kevésbé mondhatjuk II. Katalinról. Bár támogatta a parasztságot és jobbágyfelszabadításon is gondolkozott, mint II. József, uralmuk alatt parasztlázadás tört ki, az előbbinél a túlságos adók, katonáskodás és hivatalnoki visszaélések miatt, az utóbbinál a nemzetellenes politikája miatt. A legeredményesebben munkát a porosz uralkodók végezték, a mai Németbirodalom alapját ők rakták le s az ő szellemükben dolgoznak a németek ma is. A faji, nemzeti eszme szempontjából dicsérő bírálatot csak a porosz és az orosz abszolutizmusokra mondhatunk, míg a spanyoloké és a franciaé határozottan káros volt. Általában mind-egyiknek hibája volt azonban az, hogy a nagy történelmi alakulásokat nem tudta megszüntetni. Ez a liberálizmus diadalává vált. A német tartományok egységesítését pedig Bismarck kezd

te meg és Hitler fejezte be. Viszont az abszolút monarchiák javára írhatjuk azt, hogy a társadalmi érdekellentétek megszüntetésével a közérdeknek érvényt szerzett.

A mai dictaturák eredményéről még beszélni nem lehet, de tény az, hogy a fajit eszmét diadalra jutatta.



XIV.

Foglalkoznunk kell e tanulmány keretén belül az államfői, a törvényhozói és a végrehajtó hatalom szerepéről is. Így főképen az államfővel, aki mindhármát a maga kezében egyesíti, de volt a liberális-demokrata világban oly nagy jelentőségre jutott országgyűlésnek, pártnak és minisztériumnak helyzetével is.

A demokratikus királyságokban a törvényhozás meg volt osztva az uralkodó és az országgyűlés, a köztársaságokban pedig a parlament egyeduralmi helyzetével irányította az államéletet. Az abszolút monarchiákban és a diktatúrákban pedig az egyeduralkodó ezt az állami funkciót teljes egészében magának követeli és megtartja magának. De akaratát is maga hajtja végre. A miniszterek a szó szoros értelmében véve miniszterei, terveinek végrehajtói; akik

a részletes rendelkezést is a monarcha nevében adja ki. Az államfő az összetartó erő az ország faji, vallási vagy társadalmi alapon széthuzó erői között. És ebben van az egyeduralkodó rendszer jelentősége: biztosítani tudja a belső békét és rendet.

Ezért akarják - eltekintve a családi hiuságtól - a monarchák rendszerüket állandósítani. Lehetőleg családi alapon. Ez a család huzamosabb uralkodása folytán természetessé válik, de annál nehezebb ez az új embernek. I. Lipót, mint Magyarország királya, csak választás útján került a trónra, s életének fő törekvése az volt, hogy itt is örökletessé tegye monarchiáját. A Thököli felkelés után itt is bevezette az abszolutizmust, de célja érdekében felhagyva ezzel, ismét összehívta az országgyűlést. Sikerült is törvénybe iktatni.

Napoleon mint selfmademan, elvált első, alacsony származású feleségétől, elvett egy Habsburg leányt, mert az örökösödésre megfelelő dinasztia akart alapítani.

A mai dictaturáknál az örökös kijelölésére, a rendszer biztosításául és a választási harcok elkerülésére, a fentiektől eltérő módon kerül sor. Mussolininél ez a kérdés nem merül fel. De Hitler már kijelölte utódját, eltekintve azt, hogy családtalan. Petain öreg ember lévén, Darlan személyében nevezte ki az államfői tisztség örökösét. E kérdés eldöntését nem bizták választásra, először is azért, mert nem akarják a nemzet nyugalmát felbolygatni, másodszer pedig, mert mint Hitler mondja: "Előbb megy át a teve a tü fokán, sem mint egy választás egy igazi nagy férfiut fedez."

Az országgyűlés jelentősége mind

Poljnu Kozanij-nics 5

az abszolút monarchiák korában, mind ma nagyon csekély, itt-ott semmi. A törvényhozás az államvezető kezében van, de pénzügyi téren szava volt a spanyol és az angol abszolutizmus alatt. Egyenes adót csak a parlament beleegyezésével tudták behajtani. II. Fülöp a Cortezhez, a Stuartok pedig az angol országgyűléshez voltak kénytelenek többször is fordulni, mert a törvénytelen adó befizetését pl. Angliában gyakran megtagadták. Ma a kemáli és salazári diktatúrákban is a főbb törvényeket a nemzetgyűlés hozza. Igaz, hogy csupán a dictatorok akaratának végrehajtói, önálló szerepük a valóságban nincs. Jellemző erre, hogy a török nemzetgyűlés 1926-ban Kemál kivánságára vitán kívül fogadta el a svájci polgári törvénykönyvet nemzeti jogszabályok hiányában, nemzeti jogszokások ellenére. Lenin kísérletezett alkotmányozó nemzetgyűléssel, hisz az 1789-es eszmék alapján állt, de

mivel kisebbségben maradt benne, szétkergette. A Szovjet-Unió Nagytanácsának, amely az Unió egyes államainak kiküldötteiből áll, épügy, mint a német nemzetgyűlésnek, a Reichstagnak csak demonstratív szerepe van. Amannak szerepe eddig a külpolitikai expozék meghallgatásában és az új tagállamok felvételében merült ki, emez előtt pedig Hitler szokta nagy beszédeit elmondani.

Hanem a letűnt rendi és népképviselői parlamentek helyett egy új nemzetgyűlés típus van kialakulóban.-

Még a háború előtt megalakultak a szociáldemokrácia hatására a munkások szakszervezetei, amelyekben ezek a kapitalizmus ellen vívták harcukat. Mussolini kiterjesztette ezeket a többi foglalkozásuakra, még a munkaadókra is és ezek most koorporáció elnevezés alatt működnek. Együttvéve egy központi

Nemzeti Tanácsot alkotnak. Ebben minden foglalkozási ág érdekeivel, képviselve van - érdekképviseleti rendszer. Jelentőségét maga Mussolini adta meg 1933 évi november hó 14-iki beszédében:

"Elképzelhető, hogy később a korporációk Nemzeti Tanácsa teljesen átvegye a mai képviselőház szerepét."

Hitler "Harcom"-ban ezt írja:

"A szakszervezetek mindenek előtt a jövő gazdasági parlament /: érdekképviseleti kamara:/ építőkövei."

Azonban sem az abszolút monarchiák, sem a mai diktaturák nem tudják nélkülözni egyes kérdésekben a parlament sokoldalú megvilágítását. Ezért a nemzetgyűlések helyett különböző tanácsadó testületeket állítottak fel. Pl. II. Fülöp külügyi, hadügyi és inquisíciós tanácsot. Ezeknek azonban végrehajtói ha-

talmuk is volt, de nem önálló hatáskörrel, csak a király utasításai szerint járt el mindegyik. A török udvarban a "diván" tisztán tanácsadó testület volt. Bécsben is voltak különböző titkos politikai és katonai tanácsok. Ma ilyen a fasiszta nagytanács. Javaslatuk azonban az államvezetőre nem kötelező, hisz ez az abszolutizmus fogalmával ellenkeznék. A legtöbb monarcha azonban csak a közvetlen környezetétől kér tanácsot.

Mint a törvényhozói hatalom, úgy a végrehajtás is a királynak, illetve a diktátornak van elvileg fenntartva. Természetesen egyedül mindent nem tud elintézni, ezért bizonyos testületeket, vagy személyeket bízunk a végrehajtással. Ilyen testület a fentemlített spanyol intézmények, a bécsi államtanács, a haditanács, birodalmi udvari tanács

az egyesült cseh-osztrák, s a magyar-erdélyi kancellária, a tanügyi és az egyházi bizottság. Ezek voltak II. Pülöp, illetve II. József terveinek részletes kidolgozói és rendelet formájában kibocsátói.

Hanem ebből a szempontból sokkal nagyobb jelentőségű a miniszteri intézmény. Létezésük és hatáskörük nem törvényes rendelkezésen, pusztán csak a király akaratán alapult. Az állami szuverénitás képviselője az államfő, de az ezzel járó munkát részben vagy egészben egy vagy több segitőtársra ruházza. Ennek oka a központosítással járó rengeteg munka. Az egész hatalmat csak egy miniszternek /: főminiszternek:/ az uralkodó gyengesége /: XIII.Lajos:/, gyermekkora /:XIV.Lajos:/, vagy a legújabb fejlemények szerint a miniszter erős akarata és követelése miatt adja át

/: III. Viktor Emánuel :/. Egy ilyen miniszter államférfiui képességgel ebben a hatalomban korának vezéregyénisége lehet /: Ximenes, Richelieu, Mazarin, Metternich, Mussolini.:/
Melléjük az uralkodó csak az ünnepségek központja, a miniszter feje felett a Demokleszkard és a rendszer folytonosságának biztosítója. A középső szempontból kivétel talán Mussolini.

Az állami mindenhatóság kialakításával ujjá kellett szervezni a közigazgatást is. A rendi és a liberális korokban a tisztviselői kar választás útján került ki, s így bizonyos függetlenségre tett szert a központi hatalommal szemben segítette ezt a tartományok és a megyék autonómiája. Így tudták azután pl. a magyar nemesek és az ő kezükben lévő vármegyék II. József intézkedéseivel szembe szállni, a nekiknem tetsző rendeleteket egyszerűen

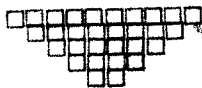
az irattárba helyezték. Persze hogy az uralkodó korlátlan hatalomvágyának ez nem felelt meg eltekintve még attól is, ezek lassan dolgoztak. Márpedig az ilyen államvezetőnek engedelmes és gyors tisztviselőkre van szüksége. Példaképen a porosz bürokráciát állítják a közvélemény elé. Minden tisztviselő kinevezés útján kerül helyére, így közvetlenül, vagy közvetve függ az államfőtől. Ebből a szempontból a legnehezebb diót II. Józsefnek kellett feltörnnie magyar vonatkozásban. A főispáni hatáskört felüggesztette, tíz kerületre osztva az országot azok élére királyi biztosokat állított, a megyék tisztviselőit /: alispán, szolgabírák:/ kinevezés útján helyezte állásukba. De a király munkája nem járt eredménnyel, talán azért, mert itt rövid ideig uralkodott csak, talán a nemesi és a nemzeti szellem ellenhatása miatt.

Csupán a modern dictaturák tárgya

lása közben foglalkozhatunk a pártok, helyesebben a párt szerepével. A múlt rendszer oly nagy jelentőségű politikai szervezete az abszolútizmus fogalmának megfelelően elvesztette jelentőségét. Természetesen ellenzéki pártoknak itt nincs létjogosultsága, ennél fogva önműködően a kormánypártnak sem lenne. De egyrészt hogy jutalmazták a megvívott harcért, másrészt hogy a párt világnézetét a lehetőség szerint biztosítsák, állami szervvé tették és így többé kevésbé az államélet jelentős alkotó tényezője. /: Egypárt-rendszer:/ A legnagyobb hatalomra Oroszországban jutott. a gyáráktól kezdve a hadseregig minden ellenőrzésük alá került. A párt felülemelkedett az államon. Az államgépezet irányítója és ellenőrzője. Ujabban már csökken a jelentősége, nem bír a választásokon többségbe jutni. Demagógiája miatt és az ébredő militarista szellem következtében a hadseregből

már kitiltották. Olaszországban a fasiszta párt jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy főtitkárát maga a király nevezi ki.

A két államrendszer állami berendezése tehát nagyjából azonos. A monarcha, illetve a diktátor kezében van az irányítás, mellette tanácsadó szervek és végrehajtó segítség. Különbség csak ott van, hogy az előbbiben fennállott ~~é~~ egy jogintézmény: az örökösödés a család uralmának állandósítására, mostaniban pedig a helyesnek vélt világnézet és rendszer biztosítására a párt kapott szerepet.



XV.

Mint mindennek, az abszolút kormányzatnak is vannak még ma, Mussolini és Hitler dictaturája idején is szép számmal ellenégei. Ezt az ellenkezést egyrészt a régi abszolút monarchia elfajulása, másrészt a liberálizmussal való átítatottságból ered. De még a legideálisabb abszolútizmus sem tud minden emberi vágyat kielégíteni, minden emberi hibát elkerülni.

Legsúlyosabb az emberi szabadság kérdése. Ez a szabadságvágy kétségkívül benne él minden emberben, legfeljebb egyesek csak második, harmadik helyre szoritják vissza egy magasabb eszme, pl. a nacionalizmus mögé. Hogy milyen lényeges alkotó eleme ez a vágy az emberi léleknek, álljanak itt jellemzésül az Itáliai Unita prédikátora, a lánglelkű nacionalista:

Mazzini szavai: " Szeretem szabadságot és ta-
lán jobban szeretem, mint a hazámat. A haza
szabadság nélkül csak börtön." Ez a szabadság
gondolata robbantotta szét a kétszáz éves ab-
szolut monarchiát. Hatalmas erő, amellyel a
XX. század abszolutizmusának is számolnia kell.
Az emberben két önmagára vonatkozó tulajdonság
van: az élet- és a conchai szabadság vágy. Ha
választani kell, feltétlenül az elsőt választ-
ja. Így volt ez a liberalizmus bukásakor, a
kapitalizmus idején, amikor a munkástömegek
nyomorban éltek s lemondva szabadságukról, elő-
ször a szocializmus, majd a nemzeti szocializ-
mus hívei lettek. Ez utóbbi pedig feltétlen
dictatorikus jellegű. Ez nemcsak lehetőséget
ad az élethez, hanem gondoskodik ennek megva-
lósításáról is /: Munkaalkalom, egészségügyi
politika.:/ Igaz, hogy egy bizonyos általános

színvonal elérése után fel fog lépni egy újabb követelés a másodlagos szabadságvágy teljesítésére. Ez örök emberi törvény; ami pedig ezt a rendszert is megbuktatja. Ép ezért nem erőszakoskodnak már most sem tulságosan egyik dictaturában sem; a fasizmus nem kényszerít senkit sem a pártba, sem a korporációkba, sem a balilla intézménybe való belépésre. Így Oroszországban sem kötelező a kommunista, Németországban a nemzeti szocialista párttagság.

Az egyéni jogok ma már nem aktuálisak, hisz a politika központjává a nemzetet tették, ami által önműködően mind a közület mind az egyén egyformán jelentős. Hozzá tartozik a nemzeti szocialista világnézethez, hogy a királyi család és az ország tulzott hegemoniára törekvése elejtetvén, az így felszabadult energiát és pénzt az egyesek jólétének /: és így

közvetve a nemzetnek is :/ emelésére kell fordítani. /:bár hogy mennyi a mai háboruban a szükséges és mennyi a felesleges harc, azt majd csak a történelem fogja felderíteni.:/

A másik nagy hibája az abszolutizmusnak: a bírálat hiánya. A kérdések megoldásánál nem lehet nélkülözni a sokoldalú megvilágítást, különben könnyen születhetik torz rendelet. Amíg az újonnan kialakult abszolutizmusban az első generáció megoldásai egészségesek lesznek, hisz maguk a vezéregyéniségek az előző harcokban maguk is sokoldalúakká, nagyvonalúakká váltak; addig a második és harmadik nemzedék egyoldalról megvilágított szellemiségben nőve fel, világnézetük s így munkájuk sem lesz egészséges, reális. Természetes, hogy ettől félnek a nemzeti szocialista-fasiszta államok vezetői is. Szerepelnek ugyan tanácsadó szervek

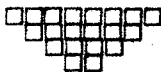
de mind azonos világnézetű emberekkel. A liberális rendszer bírálói a parlament, a sajtó és a közvélemény voltak. E legutolsóra ma a propaganda irányítása miatt semmit sem lehet adni. Maradt volna a másik kettő, de semmi esetre sem abban a formában és szellemben, mint a századforduló idején. A jövő parlament alapjait Olaszországban már lerakták a korporációk megteremtésével. Ugyancsak itt a sajtó korlátozása sem oly szigorú, mint erre példa Mussolini vallomása: "...itt ebben a lapban az egyik rendeletemet súlyosan megtámadták" Ennek ellenére mégis hiányzik itt-ott a komoly értékű szabad bírálat.

Egy harmadik támadás abban az irányban szól, hogy az ilyen rendszerek az embert rabszolgává teszik. Már magában véve az, hogy a magántulajdoni jogok is korlátozva vannak, s ez meg egyenesen elveszi az ember ked-

vét a munkától, a törekvéstől. Ez sokat hangoztatott, de épp oly homályos támadás. Hisz az olasz talajjavítási munkálatok, a német nehéz- és vegyiparok, az orosz természettudományi kísérletezések fellendülése és sikere épp a fejlődés bizonyítékai. Viszont, hogy a kezdeményezési szellemet kiöli - talán van ebben valami igaz, de kevés. Hisz a becsületes munka a mai nemzeti szocialista rendszerben is megkapja jutalmát, csak a hirtelen és rendszerint nem egyenes úton való meggazdagodásnak állja útját. Igazság csak annyiban van benne, hogy való az, sok tehetséges ember megérdemelt karrierje bizonyos megkötöttségek miatt megtörik.

Az abszolutizmus egyik hibája ellen nem lehet tenni semmit. Ez pusztán az államvezető becsületétől függ, ami pedig hamar elbukhat a hatalom széditő ereje következtében. Ez a visszaélések lehetősége. Gyakran előfor-

dult ez a régi tirannusok, a római császárok, a keleti kényurak idejében. Hasonlítható ezekhez XIV. Lajos, aki uralkodásának második felében csak a maga gyönyörei és dicsősége után futkosott. Kalandos külpolitikája, az udvar erkölcstelen életmódja bizonyítja ezt, miközben az ország tönkrement. Ugyancsak hajlamosak az abszolutizmusok az állam eladósodására is. II. Fülöp is ugyancsak XIV. Lajos kora jellemző erre. Igaz, hogy rendszerint magasabb eszmék eléréséhez nagy pénzüsszegek szükségesek, s ilyenkor nem néznek anyagiakra. Viszont előfordul olyan pénzügyi dictatura is, amelynek célja éppen az állam vagyoni helyzetének rendezetel. /: Colbert. Salazar. :/



XVI.

Az abszolút monarchia és a modern dictatura közötti különbségekről és azonos, vagy hasonló vonásokról a részletesebb tárgyalások során, már volt szó. Így az eszmei, az államvezetői méltóság és munkakör betöltésének módzati, és a gazdaságpolitikai különbségekről, vagy a nép felfogásáról az egyes egyeduralmi rendszerekkel szemben. Tárgyaltuk az államvezetésnek /: kormányzásnak :/ hasonlóságát és a nép egységesítésére irányuló törekvést. Itt még csak a hatásköri és egyes politikai különbségekről lesz szó.

A hatáskör elvileg mind a két-tőben korlátlan. Csakhogy a gyakorlatban ezt a korlátatlanságot az abszolút monarchiák nem tudták megvalósítani, míg a mai dictaturák igen.

Nagy Frigyesnek sikerült csak Sziléziában a nemeseket megadóztatni, a többi uralkodók nem tudták erre a történelmi osztályra kiterjeszteni hatalmukat.- Viszont ma ilyen akadály nincs a dictátorokelőtt. Az egyházakkal szemben pedig épp olyan álláspontra helyezkedett mind a két rendszer, megtürik, segítik, de az államvezetésbe nem szólhatnak bele.- Ugyancsak bővülő a mostani dictaturák hatásköre az abszolút monarchiákkal szemben az egyénnel kapcsolatban. Ma már nemcsak a köz-, de a magánéletébe is beleszólnak az embernek. Minden olytágabb értelemben vett, elvileg megengedett magánjogi cselekedetet is eltiltanak, amely sérti a közérdeket. /: Élelmiszerhalmozás, stb. A fajtisztaság érdekében kötelező orvosi vizsgálatnak vetik alá az egyént, s a zsidóval való egybekeléstől eltiltották. Az emberi élet apróbb-nagyobb dolgaiba is beleszólnak, tehát

az állami hatáskör kiterjedtebb ma, mint volt két-háromszáz évvel ezelőtt.

Külpolitikája mind a két rendszernek azonos. Törökország Szolimán, Oroszország Rettenetes Iván, és Nagy Péter abszolutizmusa alatt /: Szibéria, a Balti-tenger környékének megszállásával :/ nőtt nagyhatalommá.

II. Fülöp alatt lett Spanyolország Portugália és Dél-Itália megszerzésével Európa vezető hatalma. Franciaország első abszolút uralkodója.

IV. Henrik jelölte ki a következő évszázadokra a külpolitika irányát, a németek és a spanyolok elleni háboruival. Mazzarin alatt Franciaország átvette Spanyolországtól az európai hegemoniát. XIV. Lajos elérte azt, hogy őt tekintették e földrész első uralkodójának. Nagy Frigyes szerezte meg Poroszország részére Sziléziát. A modern dictaturák is úgy látszik, hasonló külpolitikai sikereket érnek el. Olaszország

megszerezte Abessziniát és Albániát, Németország pedig kiemelkedett versaillesi elesettségből és a világ egyik vezető hatalma lett.

Erős külpolitikai irányvezetés erős és kiváló hadsereget kíván meg. A török janicsárok a kiváló nevelés folytán a világ egyik legkeményebb és legbátrabb katonái voltak. Colbert a hajóhadat fejlesztette naggyá, Luvois pedig megszervezte az ország első állandó hadseregét. Amellett gondoskodott a sebesült és megöregedett katonáiról /: Invalidus palota :/ amivel a hadsereg szellemét emelte. A tiszteket pedig eltiltotta az udvar pipe-réjétől. Ugyancsak XIV. Lajos korában a határon erős vársorozatot építettek, I. Frigyes Vilmos vezette be először az általános hadkötelezettséget. Nagy Frigyes volt az első német villámháborus stratégia. A gyors és totális hadvezetés hive. Ma ugyanez a helyzet. Mennyiség

és minőség egyaránt fontos. Az ifjúságot már katonai szellemben nevelik. Szociálpolitikájukkal a hadsereg harcikedvét fokozzák. A határerődítések ismét nagy divatba jöttek. És Nagy Frigyes-féle totális és villám hadvezetés most üli diadalát.

Még egy kérdésről kell megemlékezni: a telepítésről, a nemzet fennmaradásának egyik legfontosabb kérdéséről. I.Frigyes Vilmos telepítési politikája sikerrel járt. Különböző nemzetiségű, de egy vallásu parasztokat telepített be, és azokat szétszórta, németek közé. Öntudatlanul cselekedett így, de ennek köszönhetik ma a németek, hogy nincs nemzeti-ségi kérdésük. Viszont I.Lipót és minisztere: Kollonics abszolutizmusa alatt egy tömegben, egy fajú nemzetiségeket telepítettek. A gazdasági okból a kipusztult magyar vidékekre, ami ma megbosszulja magát.- Ebből okultak a mai

dictatorok, s a faji eszme alapján állva, csak a maguk fajtáját telepítik le, még akkor is, ha ez nagy kiadással és nagy fáradsággal jár.

Mint látjuk, módszereiben mind a két rendszer egyforma; de mivel más a világnézetük, amely pedig a mult tapasztalataiból szűrődött le, más a politikájuk is, alkalmasabb arra, hogy a nemzetet a nagy tragédiáktól megóvja s méginkább jobb azért, mert megteremti a nemzet fennmaradásának, esetleg megfelelő külpolitikai tekintélyének is a szilárd, megingathatatlan alapját.



DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
3464/1953. gyarapodási naplósám